

Till konstitutionsutskottet:
2021-10-01

Granskning av regeringens och specifikt Morgan Johanssons, Ann Lindes och Peter Hultqvists agerande vad gäller de s.k. tolkarna i Afghanistan m.m.

Bakgrund

Moderaterna lyfte den 31 juli 2021 frågan om att Sverige skulle behöva ta sitt ansvar gällande skyddsbehovet för afghanska tolkar och lokalanställda som ingått i den svenska insatsen i Afghanistan. I ljuset av att talibanerna hade börjat flytta fram sina positioner var det tydligt att tolkar och annan lokalanställd personal löpte hög risk att drabbas av repressalier.

Moderaterna angav uttryckligen att kvotflyktingssystemet skulle kunna vara en framkomlig väg för att ge tolkarna och de lokalanställda förtur. Kvotflyktingssystemet användes redan 2013-2014 för att ge afghaner som arbetat för den svenska styrkan skydd när ISAF-insatsen i Afghanistan avvecklades.

Moderaterna pekade på att det rörde sig om ca 20 personer som hade arbetat för den svenska styrkan samt deras närmsta anhöriga. Ekot gjorde den 3 augusti ett reportage där just dessa personer var i fokus.

I stället för att agera i frågan gick justitie- och migrationsminister Morgan Johansson ut i media den 4 augusti och hävdade att regeringen inte hade möjlighet att få till stånd en lösning. Johansson hävdade att det i så fall skulle vara "brott mot grundlagen om regeringen agerar för tolkarna".¹

Försvarsminister Peter Hultqvist delade den bedömningen. Hultqvist sade bland annat: "Det som gäller är att vi tidigare, inom ramen för kvotflyktingssystemet enligt det regelverk som är fastställt av svensk riksdag tog ansvar för en del tolkar och deras familjer. Men det här måste utgå från ansökningar om asyl i Sverige och hanteras inom ramen för det förfarandet inom Migrationsverket."²

Den 9 augusti uppmanade Moderaterna – i ett e-mail till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson och försvarsminister Peter Hultqvist – att regeringen skulle agera omedelbart för att ge skydd till de tolkar och lokalanställda som bistått den svenska styrkan i Afghanistan. Annars skulle Moderaterna tvinga regeringen via ett utskottsinitiativ.

Som svar på detta valde justitie- och migrationsminister Morgan Johansson att återigen hålla frågan ifrån sig genom att hävda att det skulle röra sig om så väldigt många människor som skulle få asyl att de inte skulle rymmas inom kvotflyktingssystemet.

Johansson sade bland annat att "De (Moderaterna) vill nu att samtliga afghaner som arbetat för Sverige i Afghanistan under nästan 20 års tid ska erbjudas skydd i Sverige, inklusive deras familjer. Det skulle röra sig om tusentals, ja kanske 10 000, personer".³

Den 10 augusti kom uppgifter i media om att regeringen delvis svängt i frågan och öppnat för att spåra de afghanska tolkar som bistått svenska styrkor i Afghanistan för att hitta en lösning. Samtidigt ställde sig riksdagens övriga partier bakom kravet på att regeringen skulle ta sitt ansvar för tolkarna.

Redan dagen därpå – den 11 augusti – framkom dock oklarheter kring om regeringen faktiskt hade gett Försvarsmakten uppdraget eller om myndigheten agerade utifrån ett eget initiativ. Presstalesperson Johan Lundgren på Försvarsmakten sa: "Varken Migrationsverket eller Försvarsmakten har fått någon

¹ Sveriges Radio <https://sverigesradio.se/artikel/brott-mot-grundlagen-om-regeringen-agerar-for-tolkarna>

² Expressen <https://www.expressen.se/nyheter/hultqvist-om-tolkarna-som-bli-klar-fastlagda-regler/>

³ Expressen <https://www.expressen.se/nyheter/m-hotar-med-utskottet-om-regeringen-inte-agerar/>

uppgift av regeringen i frågan ännu. Den kanske är på väg någonstans i cyberrymden, men vi har inte fått den”.⁴

Mer än två veckor efter att Moderaterna lyft frågan om att Sverige skulle behöva ta sitt ansvar för tolkarna så höll utrikesminister Ann Linde och justitie- och migrationsminister Morgan Johansson en pressträff. Där meddelas att regeringen beslutat göra tillfälliga ändringar i regelverket kring kvotflyktingar. Av regeringens pressmeddelande framgår bland annat följande: ”Genom de ändringar som regeringen idag har fattat beslut om bereds möjlighet att detta regelverk nu kan användas för att ge skydd åt nuvarande och tidigare lokalanställda samt deras familjer.”

Vad som dock stod klart efter regeringens besked och den sedermera avslutade svenska flygevakueringen var att den absoluta merparten av de tolkar som arbetat för den svenska försvarsmakten inte blev evakuerade från Afghanistan.

Regeringen har agerat senfärdigt trots tolkarnas akuta situation

Värdefull tid gick till spillo sedan Moderaterna väckte frågan om att bistå tolkar och lokalanställda fram till dess regeringen agerade. Under den tid som regeringen försökte hålla frågan ifrån sig – genom att hänvisa till att regeringen inte kunde agera med hänsyn till grundlagen och att Sverige skulle tvingas ta emot upp mot 10 000 afghaner om kvotflyktingssystemet skulle användas för tolkar och lokalanställda med särskilt skyddsbehov – intog talibanerna större delen av Afghanistan. Samma dag som beskedet från regeringen om ändrade regler kommer så föll huvudstaden Kabul, och dagen före provinshuvudstaden Mazar-e Sharif vilken var huvudort för det svenska bidraget till ISAF-insatsen till och med 2014 där de flesta av de aktuella lokalanställda verkade.

Anställda på UD och fackförbundet ST har bekräftat bilden av senfärdighet och riktat skarp kritik mot hur Utrikesdepartementet hanterat situationen för de lokalanställda på ambassaden i Kabul. De har bland annat pekat på att det inte har funnits några tydliga planer för hur säkerheten för den lokalanställda personalen i Afghanistan skulle hanteras. Det finns även uppgifter i media om att Sveriges ambassadör Torkel Stiernlöf redan den 29 juli vädjade till UD:s ledning i Stockholm om att Sverige behöver en plan för att rädda de lokalanställda undan talibanerna.⁵

Ett antal personer kunde sedermera och med svenskt stöd lämna Afghanistan. Det fanns bl.a. en s.k. ”svensklista” där personer som kunde få hjälp att ta sig till Sverige fanns angivna. Det är dock oklart på vilka premisser personer kunde komma med på listan och exakt vilka personer som sedan fick hjälp att ta sig till Sverige och vilka kontroller som gjordes av dessa.

Statsråd har spridit felaktiga uppgifter

Regeringens och vissa statsråds kommunikation i frågan har vidare – som framgår av redogörelsen ovan – varit direkt motstridig och i delar felaktig. Konstitutionsutskottet konstaterade i sin granskning våren 2012 att objektivitetsprincipen i 1 kap. 9 § RF bl.a. får anses innebära att information som utgår från det allmänna ska vara korrekt, vederhäftig och väl kontrollerad. Konstitutionsutskottet har vidare uttalat att statsråd behöver ta särskild hänsyn vad gäller uttalandens riktighet och att en självklar utgångspunkt i dessa sammanhang är att statsråds uttalanden är korrekta. I grunden handlar det om att man ska kunna kräva av regeringsföreträdare att uppgifter som de förmedlar är riktiga, inte blir missvisande eller vilseledande. Morgan Johansson kritiserades så sent som i våras (betänkande 2020/21:KU20) av KU för sina uttalanden. Utskottet konstaterade då bland annat att det för det politiska samtalet är en fördel om det för alla inblandade står klart vilka uppgifter som ligger till grund för bedömningarna som görs av utvecklingen på olika områden. I ett annat ärende konstaterade utskottet att det inte redovisats några uppgifter som kan tjäna som grund för det uttalande Morgan Johansson gjorde kring friskolorna.

⁴ Expressen <https://www.expressen.se/nyheter/forsvarsmakten-inte-haft-tolkar-pa-sju-ar/>

⁵ Aftonbladet <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/8Q5J0x/dokumenten-avslojar-ambassadens-nodrop-panikkansla>

Regeringen kallade in Utrikesnämnden för sent

Trots att Moderaterna tidigt krävde att regeringen skulle kalla in Utrikesnämnden för att informera om läget och förankra sin politik i Afghanistan så sammankallades nämnden in sent i processen, efter att Kabul redan hade fallit och talibanerna de facto tagit över landet. Konstitutionsutskottet påtalade i granskningsbetänkandet från våren 2021 vikten av att Utrikesnämndens verksamhet upprätthålls. Utskottet uttalade bland annat ”Mot bakgrund av vad som framkommit i granskningen vill utskottet påminna om sina tidigare uttalanden, att det är angeläget att bl.a. strategiska diskussioner om viktiga utrikespolitiska frågor och händelser, liksom säkerhetspolitiska frågor, äger rum på en konstitutionellt och politiskt sett hög nivå.”

Med anledning av ovanstående önskar jag att konstitutionsutskottet granskar:

- Regeringens hantering gällande tolkarna och lokalanställda med hänsyn till deras skyddsbehov och utsatta situation. I granskningen bör också ingå att analysera vilka kontroller som gjordes av de personer som med svenskt stöd kunde lämna Afghanistan.
- Om regeringen och vissa statsråd – särskilt Morgan Johansson och Peter Hultqvist – har lämnat felaktig information gällande möjligheterna för regeringen att agera för att kunna ge asyl till de tolkar som har hjälpt den svenska insatsen i Afghanistan att lösa sin uppgift. Morgan Johanssons uppgift om att en användning av kvotflyktingssystemet för att bistå tolkar och vissa lokalanställda med särskilt skyddsbehov skulle innebära att upp till 10 000 personer beviljades asyl bör också ingå i KU:s granskning.
- Om regeringen och berörda ministrar – särskilt Ann Linde och Peter Hultqvist – har underlåtit att förankra sin politik gentemot Afghanistan med riksdagens övriga partier trots att det uppenbarligen rört sig om en av de absolut viktigaste utrikespolitiska frågorna de senaste åren.

Pål Jonson